

15. Yhdysvallat maailmanpolitiikassa

Tehtävä 1. Mitkä asiat tekevät Yhdysvalloista maailman johtavan suurvallan?

- Yhdysvallat on maailman suurin talous.
- Se on maailman voimakkain sotilasmahti ja sillä on kyky käyttää sotilaallista voimaansa (lentotukialukset, kauko-ohjatut lennokit, sotilastukikohdat).
- Se käyttää paljon rahaa aseisiin.
- Yhdysvallat on tieteellisen tutkimuksen johtava maa.

Tehtävä 2. Miten Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan vaikuttivat

a) kylmän sodan päättyminen

- NL:n hajoamisen jälkeen USA oli maailman johtava maa. Se saattoi harjoittaa yksipuolista päätöksentekoa.

b) WTC-isku?

- USA aloitti "terrorismin vastaisen sodan". Se hyökkäsi Afganistaniin ja Irakiin ja juuttui vaikeasti voitettaviin sotiin.

Tehtävä 3. Anna esimerkkejä Yhdysvaltain haukkamaisesta ja kyyhkymäisestä ulkopolitiikasta.

haukkamaisesta:

- sotiminen Irakia vastaan vuonna 1991
- hyökkäys Afganistaniin loppuvuodesta 2001
- hyökkäys Irakiin vuonna 2003
- ohjuspuolustusjärjestelmän rakentaminen Eurooppaan
- Donald Trumpin ja Joe Bidenin jyrkkä suhtautuminen Kiinaan
- Yksittäiset tappoiskut terroristijohtajia vastaan

kyyhkymäisestä ulkopolitiikasta:

- Suhteiden parantaminen Kuubaan Barack Obaman presidenttikaudella
- Yhdysvaltain rauhanyritykset Israelin ja Palestiinan välillä
- Joe Bidenin pyrkimys palauttaa hyvät suhteet liittolaisiin Trumpin kauden jälkeen

Tehtävä 4. Millä perusteilla Barack Obamaa voidaan pitää idealistina ja Donald Trumpia realistina?

- Barack Obama uskoi sopimukseen perustuvaan maailmanjärjestykseen ja puhui voimapolitiikkaa vastaan. Hän paransi Yhdysvaltojen suhteita Irakiin ja Kuubaan ja esim. liitti USA:n Pariisin ilmasopimukseen. Toisaalta hänen kaudellaan moni asia ei muuttunut ja USA oli jumissa vanhoissa kriiseissään mm. Afganistanissa ja Irakissa.
- Donald Trump ei kunnioittanut kansainvälistä sopimusjärjestelmää, vaan ajoi oman maansa etua. Trumpin ulkopolitiikka oli vaikeasti ennustettavaa ja häikäilemätöntä ja hän rikkoi maansa välejä myös vanhoihin liittolaisiin, kuten Nato-maihin.

16. Kiinan nousu suurvallaksi

Tehtävä 1. Selitä lyhyesti:

a) suuri harppaus = Maon vuosina 1958–1960 organisoiman suuren harppauksen tarkoituksena oli tehdä maatalousvaltaisesta Kiinasta nopeasti teollisuusvaltio ja kommunistinen yhteiskunta; teollisuuslaitokset ja maatilat kansallistettiin eli otettiin valtion haltuun; myöhemmin nähtiin, että tempaus epäonnistui ja se vaati kymmeniä miljoonia kuolonuhreja

b) kulttuurivallankumous = Kiinassa Maon organisoima uudistuskampanja vuosina 1966–1976; tarkoituksena oli puhdistaa kommunistinen puolue porvarillisista ja vanhoista elementeistä; ulottui kaikille elämän aloille ja ajoi Kiinan kaaokseen

c) ping-pong-diplomatia = USA:n ja Kiinan välien paranemiseen 1970-luvulla liittynyt pelaajavaihto; Maon Kiina kutsui USA:n pöytätennismaajoukkueen vierailulle 1971, mikä johti presidentti Nixonin valtiovierailuun 1972 ja diplomaattisuhteiden solmimiseen

d) yhden Kiinan politiikka = Kiinan periaate, jonka mukaan se ei pidä diplomaattisuhteita valtioon, joka tunnustaa Taiwanin itsenäisyyden

Tehtävä 2. Miten Kiina valvoo omia kansalaisiaan?

- sananvapautta on rajoitettu, sensuuri on tiukkaa
- netin käyttöä valvotaan tekoälyä hyödyntäen
- uskontojen harjoittamista kontrolloidaan ja rajoitetaan
- toisinajattelijat saattavat joutua vankilaan
- Kiina käyttää teknistä valvontaa kansalaisten tarkkailuun (kameravalvonta)

Tehtävä 3. Luettele asioita, jotka lisäävät Kiinan vaikutusvaltaa maailmalla.

- talouskasvu
- suuri väkimäärä
- suuri ja kasvava armeija
- ydinase
- investoinnit muihin maihin

Tehtävä 4. Minkälaiset välit Kiinalla on a) Japaniin b) Pohjois-Koreaan?

Japani

- suhteet ovat huonot, Kiina kantaa edelleen kaunaa toisen maailmansodan aikaisista julmuuksista ja mailla on aluekiistoja

Pohjois-Korea

- Kiina on Pohjois-Korean ainoita ystäviä ja sen tärkeä kauppakumppani.

Tehtävä 5. Perustele väite: Taiwanin asema on Kiinalle arka aihe.

- Kiina pitää Taiwania maansa osana eikä siedä minkäänlaisia puheita tai hankkeita, jotka viittaisivat Taiwanin itsenäisyyteen.
- Kiinan harjoittaman ”yhden Kiinan politiikan” mukaan se ei pidä yllä diplomaattisuhteita valtioon, jolla on diplomaattisuhteet Taiwanin hallinnon kanssa.

17. Venäjä kylmän sodan jälkeen

Tehtävä 1. Luettele Venäjän ongelmia 1990-luvulla.

- sisäpoliittiset kiistat (kommunistit vs. kansallismieliset ym.)
- talousromahdus, ruplan arvon heikkeneminen
- tuloerojen kasvu
- kansainvälisen aseman heikkeneminen (verrattuna NL:oon), esim. Baltian ja maiden ja Itä-Euroopan entisten liittolaismaiden liittyminen Natoon ja EU:iin
- armeijan suorituskyky laski

Tehtävä 2. Miksi Venäjän ulkopoliitiikka muuttui aggressiivisemmaksi 2000-luvun alussa?

- Putinin johtama Venäjä turhautui Yhdysvaltojen ylivaltaan maailmassa. Venäjä alkoi tavoitella suurvalta-aseman palauttamista.
- Taustalla vaikuttivat myös 1990-luvun nöyryytykset, esim. Serbian pommittaminen ilman YK:n hyväksyntää.

Tehtävä 3. Mitkä asiat lisäävät Venäjän vaikutusvaltaa maailmalla?

- Venäjää tarvitaan globaalien ongelmien ratkaisemisessa, esim. terrorismin torjunta, ydinaseiden leviäminen ja ilmastonmuutoksen hidastaminen.
- Venäjä on pinta-alaltaan maailman suurin maa ja sillä on eniten luonnonvaroja. Eurooppa on riippuvainen Venäjältä ostamastaan energiasta.
- Venäjän panostaminen armeijaan ja sen valmius käyttää ajaakseen etujaan (Georgia, Ukraina).
- Venäjän ydinaseet.
- YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsenyys.

Tehtävä 4. Miten Putinin lähipiiri on keskittänyt Venäjällä valtaa itselleen?

- Turvallisuuspalvelu KGB:n entisiä jäseniä on nimitetty korkeisiin virkoihin.
- Rajoitukset presidentin peräkkäisten toimikausien määrästä on purettu.
- Vaalit eivät ole vapaat. Sananvapautta on rajoitettu.
- Opposition toimintaa on hankaloitettu ja moni hallinnon arvostelija on kuollut epäselvissä olosuhteissa.
- Hallinto puuttuu oikeuslaitoksen toimintaan.

18. Muita valtokeskuksia

Tehtävä 1. Miksi Länsi-Eurooppa alkoi yhdentyä toisen maailmansodan jälkeen?

- talouskasvun edistäminen
- rauhan säilyttäminen, erit. Saksan ja Ranskan sitominen toisiinsa
- halu vastustaa kommunismin leviämistä kylmän sodan alkaessa

Tehtävä 2. Mitkä asiat heikentävät Euroopan unionin vaikutusvaltaa?

- Brexit (2020) heikensi unionia taloudellisesti ja sotilaallisesti.
- Hidas talouskasvu, taustalla esim. väestön ikääntyminen.
- Ei yhteistä armeijaa (tosin moni jäsenmaa on Natossa).
- Ristiriidat esim. talousasioissa vähentävät unionin yhtenäisyyttä.
- Euroopan mailla on poliittiset erimielisyyksiä. Kaikissa maissa ei esimerkiksi noudateta oikeusvaltion periaatetta.

Tehtävä 3. Ota kantaa väitteeseen: Intia on nouseva suurvalta.

Puolesta:

- Intia on suuri valtio, sen väkiluku ohittaa pian Kiinan. Intiassa on paljon nuoria ihmisiä.
- Ulkomaiset yritykset ovat investoineet Intiaan, mikä kasvattaa taloutta.
- Intialla on voimakas armeija, johon se panostaa paljon. Intia on ydinasevalta.

Vastaan:

- Intia on varsin köyhä maa, jonka vanhakantainen talouspolitiikka hidastaa talouskasvua.
- Intia on hajanainen, esimerkiksi elintasoerot ovat hyvin suuret.
- Nopea kaupungistuminen aiheuttaa maassa paljon ongelmia, esim. saastuminen.

Tehtävä 4. Tee kolme huomiota

a) Tee kolme huomiota Japanin talouskehityksestä.

- Japani keskittyi 2. maailmansodan jälkeen sotimisen sijasta talouden kasvattamiseen.
- Japanista tuli muutamassa vuosikymmenessä yksi maailma vauraimmista valtioista.
- Japanin talouskasvu on kuitenkin ollut hidasta 1990-luvulta lähtien.

b) Tee kolme huomiota Japanin ulkopolitiikasta.

- Japani oli ulkopolitiikassaan varovainen toisen maailmansodan jälkeen.
- 2000-luvulla noussut nationalismi on vaikuttanut ulkopolitiikkaan, Japanilla on huonot suhteet esim. Kiinaan ja Koreoihin.
- Kiinan vahvistuminen ja Pohjois-Korean ydinkokeet vaikuttavat japanin ulkopolitiikkaan.
- Yhdysvallat on Japanin liittolainen.

Tehtävä 5. Miten dekolonisaatio vaikutti kansainväliseen politiikkaan?

- Suurvaltakeskeinen maailmanjärjestys muuttui moninapaisemmaksi.
- Itsenäistyneistä valtioista tuli uusi voimatekijä ja ne muodostivat enemmistön esim. YK:n yleiskokouksessa. Itsenäistyneet maat pyrkivät vaikuttamaan mm. kansainvälisen kaupan sääntöihin.
- Itsenäistymispyrkimykset aiheuttivat myös sotia ja kriisejä.

19. Toivon ja epätoivon Palestiina

Tehtävä 1. Mistä eri syistä Lähi-itä on geopolittisesti merkittävä alue?

- Alue on historiallisesti merkittävä, koska esimerkiksi tärkeät kauppareitit ovat kulkeneet sen kautta.
- Lähi-itä on ollut lännen portti Aasiaan.
- Siellä on öljyä ja Suezin kanava lyhentää meritietä Aasiaan.
- Kolmen merkittävän uskonnon syntyä paikka: kristinuskon, juutalaisuuden ja islamin.

Tehtävä 2. Miksi Palestiinaan muutti paljon juutalaisia jo ennen toista maailmansotaa?

- Antisemitismi voimistui 1800-luvulla Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Tämä vaikutti sionistisen liikkeen syntyyn.
- Aluetta hallinnut Iso-Britannia antoi juutalaisille luvan muuttaa maahan (Balfourin julistus 1917).

Tehtävä 3. Ota kantaa väitteeseen: Israelin valtion syntyminen 1948 oli alku Lähi-idän ongelmille.

Puolesta:

- Palestiinalaiset eivät voineet hyväksyä Israelin perustamista Palestiinaan.
- Palestiinalaiset aloittivat sodan Israelia vastaan.
- Useat arabimaat tukivat palestiinalaisia.
- Israel voitti sodan ja kasvatti alueitaan.

Vastaan:

- Alueella oli jännitteitä jo ennen Israelin perustamista.
- Osmanien valtakunnan hajoaminen aiheutti alueella kansallisuuskiistoja.
- Myös juutalaisten ja palestiinalaisten riidat olivat vanhempaa perua.
- Palestiinalaiset eivät hyväksyneet juutalaisten 1800-luvulta lähtien kiihtynyttä muuttoliikettä alueelle

Tehtävä 4. Mitkä ovat vaikeimmat kiistakysymykset palestiinalaisten ja juutalaisten välillä?

- käsitys siitä, kenelle alue kuuluu
- siirtokunnat palestiinalaisalueilla
- palestiinalaisalueen rajat
- terrorismi
- Israelin voimapolitiikka palestiinalaisia vastaan
- Yhdysvaltain tuki Israelille
- uskonnolliset erimielisyydet
- elintasoerot
- Israelin rakentama muuri
- Itä-Jerusalemin ja muiden pyhien paikkojen hallinta
- Gazan saarto
- Kahden valtion malli: palestiinalaiset haluavat oman valtion, Israel ei suostu siihen.

20. Tuhannen ja yhden totuuden Lähi-itä

Tehtävä 1. Mitä eroa on seuraavilla käsitteillä:

a) islamilaiset modernistit/islamilaiset fundamentalistit

- Islamilaiset modernistit edustivat uudistusmielistä liikettä, jotka halusivat kuroa kiinni Euroopan etumatkan taloudessa, mutta eivät halunneet luopua islamista.
- Islamilaiset fundamentalistit edustavat uskonnollista ääri liikettä, joka vaatii tulkitsemaan koraania kirjallisesti.

b) sunnimuslimit/shiiamuslimit.

- Sunnit on islamilaisen maailman enemmistö, joka pitää Muhammedin oikeana seuraajana Abu Bakria.
- Shiit on vähemmistö, joka pitää Muhammedin oikeana seuraajana hänen serkkuaan Alia.

Tehtävä 2. Miten öljy on vaikuttanut Lähi-idän historiaan?

- Alue on ollut maailman merkittävin öljyntuotantoalue. Öljyn merkitys kasvoi 1900-luvun alussa ja öljyvarojen hallinnasta on käyty useita sotia.
- Siirtomaavallat Iso-Britannia ja Ranska jakoivat ensimmäisen maailmansodan aikana öljymaa Irakin valtapiireihin, mutta maailmansodan jälkeen se jäi pelkästään brittien hallintaan.
- Sodan jälkeen öljymarkkinoille syntyi öljykartelleja, kun esim. yhdysvaltalaiset yritykset alkoivat kiinnostua Lähi-idän öljystä. (Mobil, Texaco ja Shell).
- Öljyntuottajamaiden järjestö Opec perustettiin 1960-luvulla öljy-yhtiöiden vastavoimaksi.
- Irak hyökkäsi ensin Kuwaitiin ainakin osittain maan öljykenttien vuoksi. Saddam Hussein olisi halunnut nostaa öljyn hintaa ja käyttää sen myymisestä saadut tulot maansa jälleenrakentamiseen. Irania vastaan käyty sota oli köyhdyttänyt Irakia pahasti. Länsimaat ja Yhdysvallat pelkäsivät Irakin ottavan haltuunsa maailman tärkeimmät öljyntuotantoalueet. YK:n tuella Irakia vastaan koottiin laaja kansainvälinen liittoutuma, jonka johdossa oli Yhdysvallat.
- Jälkikäteen Persianlahden sodan motiivina on pidetty nimenomaan öljyä. Myös Yhdysvaltojen hyökkäyksen Irakiin (2003) taustalla oli öljy. Sodan jälkeen Irakin solmimat sopimukset öljy-yhtiöiden kanssa purettiin ja uudet sopimukset tehtiin pääosin amerikkalaisten ja englantilaisten öljy-yhtiöiden kanssa.

Tehtävä 3

a) Miten muut valtiot ovat sekaantuneet Afganistanin tilanteeseen viime vuosikymmeninä?

- Neuvostoliitto miehitti maata vuosina 1979-89. NL:a vastaan taistelleet muslimijoukot saivat rahaa ja aseita USA:lta.
- USA ja sen liittolaiset hyökkäsivät maahan 2001 seurauksena WTC-iskuista (2001). Taliban-hallinto kukistui.

b) Pohdi, kannattiko sekaantuminen.

Kannatti:

- Ääri-islamilainen Taleban syöstiin vallasta. Tämä vapautti afganistanilaisten elämää, erityisesti naisten, jotka olivat joutuneet elämään tiukan sharia-lain mukaan.
- Talebanin kukistuminen helpotti myös huumeviljelyn vastaista taistelua.

Ei kannattanut:

- Taliban ei kukistunut kokonaan. Afganistan ajautui sekasortoiseen tilanteeseen, jossa turvallisuus erityisesti suurten kaupunkien ulkopuolella on ollut heikko.
- Naton johtamat kansainväliset kriisinhallintajoukot jäivät ylläpitämään rauhaa. Ne päättivät lopulta vetäytyä maasta 2021 kun USA oli päässyt Talibanin kanssa sopimukseen vetäytymisen ehdoista.
- 20 vuoden sotilasoperaatio on tullut erittäin inhimillisesti ja taloudellisesti katsottuna erittäin kalliiksi ja on mahdollista, että joukkojen vetäytymisen jälkeen Afganistan palaa samanlaisen Taliban-hallinnon alle kuin ennen operaatiota.

Tehtävä 4. Ota kantaa väitteeseen: arabikevät epäonnistui.

Vastaa:

- Monet itsevaltaisesti vuosikymmenet vallassa olleet hallitsijat syöstiin vallasta.
- Tapahtumasarja osoitti todeksi demokratian pohjimmaisena ajatuksena, että valta kuuluu kansalle.
- Tapahtuma saattoi lisätä valtaan jääneiden diktaattorien kiinnostusta kansansa hyvinvointiin ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen.

Puolesta:

- Itsevaltaisten järjestelmien tilalle ei kyetty muodostamaan demokraattista hallintoa. Moni maa ajautui sekasortoon ja sisällissotaan.
- Eri osapuolten taistelu vallasta on estänyt yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamista.
- Pahin tilanne on ollut Syyriassa. Se ajautui veriseen sisällissotaan, johon myös muut maat, kuten Yhdysvallat ja Venäjä, ovat osallistuneet.
- Sisällissota on johtanut humanitaariseen kriisiin ja miljoonien syyrialaisien pakenemiseen maasta. Syyrian infrastruktuuri ja yhteiskunta ovat niin heikossa kunnossa, että jälleenrakennus tulee kestämään kauan ja maksamaan paljon.

Tehtävä 5. Tee käsitekartta Syyrian sisällissodasta. Näkökulmia:

Syyt:

- talousongelmat
- korruptio
- itsevaltius
- kuivuus (ilmastonmuutos)
- arabikevään kansannousujen esimerkki

Osapuolet:

- presidentti al-Assad ja hänen hallintonsa (shii-joja)
- shiiaenemmistöisen Iranin tuki
- Venäjän tuki (Syyria oli NL:n liittolainen)
- kapinalliset (sunneja)
- sunniemmistöisen Saudi-Arabian tuki
- USA:n tuki
- muita osapuolia: kurdit, Turkki, Isis

Lopputulokset:

- al-Assadin hallinto säilytti valtansa (tilanne 2021), Syyrian humanitaarinen kriisi, pakolaisuus